

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

פרשת בא

"תשפיתו שאר מבתיכם"

"שְׁפַעְתָּ יָמִים מִצֹּטוֹת תֹּאכְלוּ אֶךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן תִּשְׁפְּיֶתוּ שְׂאֵר מִבְּתֵיכֶם וְגו' ע"כ (בא יב טו).

ובפי' רש"י (שם) בד"ה אך ביום הראשון תשפיתו שאר, מערב יום טוב, וקרוי ראשון לפי שהוא לפני השבעה, ומצינו מוקדם **קרוי ראשון**, כמו "הראשון אדם תולד" (איוב טו ז) הלפני אדם נולדת וכו', עכ"ל.

א-

פסחים (ד א) והשתא דקיימא לן דלכולי עלמא אור אורתא הוא, מכדי בין לרבי יהודה ובין לרבי מאיר חמץ אינו אסור אלא משש שעות ולמעלה, ונבדוק בשית, וכי תימא זריזין מקדימין למצות נבדוק מצפרא, דכתיב "וביום השמיני ימול בשר ערלתו" (תזריע יב ג) ותניא כל היום כולו כשר למילה, אלא שזריזין מקדימין למצות. שנאמר "וישכם אברהם בבקר" (וירא כב ג). אמר רב נחמן בר יצחק בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם ואור הנר יפה לבדיקה, **אמר אביי הילכך, האי צורבא מרבנן לא לפתח בעידניה באורתא דתליסר דנגהי ארבסר, דלמא משכא ליה שמעתיה ואתי לאימנועי ממצוה**, ע"כ.

בפי' רש"י (שם) בד"ה לא יפתח בעידנא, לא יתחיל בגירסא אם קבע עת לתורה בלילות לא יתחיל להתעסק בשמעתתא: **באורתא דתליסר נגהי ארבסר, לילי יציאת שלשה עשר שהוא כניסת ארבעה עשר והוא ליל בדיקת חמץ**, עכ"ל.¹

ב-

ברמב"ם (הלכות חמץ ומצה פ"ב ה"ג): ומדברי סופרים לחפש אחר החמץ במחבואות ובחורים ולבדוק ולהוציאו מכל גבולו, **וכן מדברי סופרים שבדקין ומשפיתין החמץ בלילה מתחלת ליל ארבעה עשר לאור הנר**, מפני שבלילה כל העם מצויין בבתיהן ואור הנר יפה לבדיקה, **ואין קובעין מדרש בסוף יום שלשה עשר, וכן החכם לא יתחיל לקרות בעת זו שמא ימשך וימנע מבדיקת חמץ בתחלת זמנה** עכ"ל.

ובכסף משנה (שם) בד"ה ואין קובעין מדרש בסוף יום י"ג. וא"ת למה כתב בסוף י"ג ולא תחלת ליל י"ד כמו בתחלת הלשון. וי"ל דאשמעינן דמסוף יום י"ג אסור להתחיל ללמוד, ומפיק ליה מדאמר אביי (פסחים ד א) **האי צורבא מרבנן לא לפתח בעידניה באורתא דתליסר נגהי ארבסר, והוה סגי ליה נגהי ארבסר, כדתן במתניתין אור ליי"ד, אלא ללמד דמסוף י"ג אסור**, כו' עכ"ל.²

ג-

בפרי חדש או"ח (ס"י תלא סוף ס"ק ב) ובכסף משנה כתב וכו', ואין זה מספיק [פ"י להוכיח ממה שכתב באורתא דתליסר נגהי ארבסר], דאורחיה דלישנא דתלמודא בהכי, **כדאמרינן בפרק קמא דברכות** (ד א) **בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארבסר הוה קאי, ובפרק הרואה** (שם נט ב) **גבי הרואה חמה בתקופתה אמרינן באורתיה דתלת נגהי ארבע, וכן בפרק רבי ישמעאל דמנחות** (סח ב) **אמרינן באורתא דשיתסר נגהי שבסר**, עכ"ל.

ד-

והנה מה שנתקשה ממה שאמרו בברכות (ד א) **בפלגא אורתא דתליסר נגהי ארבסר הוה קאי**. נראה בהקדם מה שנתבאר בספר פנים יפות (נח ח כב) בד"ה "יום ולילה לא ישבותו". אמרו רבותינו ז"ל בסנהדרין (נח ב) **גוי ששבת חייב מיתה**, אמר רב הונא אפילו בשני בשבת, הקשה המהרשי"א דהל"ל אפילו

שם שבת בלילה שלאחריו עד גמר הלילה, וכיון שעיקר החיוב הוא בגמר הלילה, והוא אצלנו שני בשבת, היינו דאמר ר"ה אפילו בשני בשבת. כוונתו באמת על יום א', אלא קמ"ל שעיקר החיוב הוא בלילה שלאחריו שהוא אצלנו שני בשבת, ויבאר עוד במקומות רבים מענין זה, עכ"ל.

⁴ "וארץ צדיקים כאור נגה הולך ואור עד נכון היום" (משלי ד יח) ע"כ. ובפי' רש"י (שם) בדי"ה ואור צדיקים כאור נגה, שהולך ומאיר מעמוד השחר. עד נכון היום, עד חצות היום שהוא בירורו של יום, עכ"ל. **מבואר דנגהי הכונה יום**.
וכן נראה ממש"כ רש"י בברכות (נט ב) סוף ד"ה ואורתא: נגהי ליל, כדאמר בפסחים וכו' איכא דוכתי דקרי לליליא נגהי, עכ"ל. ומשמע דסתם לשון נגהי הכונה על יום.

⁵ שם: ורבן יוחנן בן זכאי מדרבנן קאמר, וכי תקין ליום הנף, לספיקא לא תקין [דקסבר חדש בחוצה לארץ דאורייתא, הלכך חיישין לספיקא ולא אכלי מאורתא ובצפרא אכלי ליה ולא חיישין לתקנת רבן יוחנן בן זכאי משום דגזירה דרבנן היא שמא יבנה כו' וחשו רבנן למיגזר ביום הנף גופיה ולספיקא לא תקנו להמתין כל היום. רש"י]. אמר רבינא אמרה לי אם אבדך לא הוה אכיל חדש אלא באורתא דשבסר נגהי תמניסר, דסבר לה כו' יהודה וחייש לספיקא [וסבר לה כרבי יהודה, דאמר כל יום הנף אסור מן התורה וחדש אסור בחוצה לארץ דאורייתא הלכך חייש לספיקא להמתין כל היום].

¹ בפסקי רי"ד (שם) פ"י הילכך כיון שאין הטעם מפני שהזריזין מקדימין למצות יבטל אדם לימודו בלילי י"ד, שאם היה הטעם בעבור זה אין לו לאדם להימנע ולהתבטל מלימודו, דיתר מצוה הוא לעסוק בלימודו, ועשה המצוה כאשר ירצה ולא יבטל מלימודו משום הקדמה בעלמא. אבל השתא דיהיב טע' בשעה שבני אדם מצויין בבתיהם, שמא למחר יפנה לעסקיו וישכח לבדוק, וגם לא יחפש לאור הנר אלא לאור היום לא תהיה הבדיקה יפה וישאר החמץ בתוך ביתו, הילכך יבטל לימודו כדי לקיים המצוה ולא יבוא לעבור בכל יראה ובל ימצא, עכ"ל.

² ורבינו מנוח (על הרמב"ם שם), ומ"ש הרב בסוף יום י"ג, **כתב משום דאמרינן בגמרא באורתא דתליסר נגהי ארבסר דמדקאמר אורתא דתליסר ולא אמר אורתא דארבסר, משמע שבסוף יום י"ג שהוא כניסת ליל ארבעה עשר מיד הוא תחלת זמן המצוה, ועיקר כל מצוה לעשותה בתחלת זמנה זריזין מקדימין למצות**, עכ"ל.

³ שם: ואינו חייב מיתה אלא אם שבת עד סוף הלילה, כ"א עשה מלאכה בסוף הלילה לא עבר על הלאו של יום ולילה לא ישבותו, שהוא שבת כל היום וכל הלילה שלאחריו אבל שמירת שבת של אברהם אבינו, היה כמו שיהיה אחר מתן תורה דהיינו שהיום הולך אחר הלילה. נמצא קיים שתייהן עששה מלאכה בשני ביום ועשה מלאכה במוצאי שבת, הרי שלא שבת יום ולילה. וכן הוא לדורות בבני נח אינם חייבים כששבת באי בשבת, אלא